

Türkiye'nin Dünya Miras Alanları

The World Heritage Areas of Turkey

Gülsüm AKYOL¹

Sefer ÇON²

Zöhre POLAT³

¹ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, gulsumakyol0743@gmail.com

² Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, sefer_4566@gmail.com

³ Prof.Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, zohre.polat@adu.edu.tr

Gönderilme Tarihi / Submitted : 11.11.2019
Düzeltilme / Resubmitted (1) : 06.12.2019
Düzeltilme / Resubmitted (2) : 19.12.2019
Düzeltilme / Resubmitted (3) : 26.12.2019
Kabul / Accepted : 27.12.2019

Özet

Bir neslin kendinden sonraki nesle bıraktığı en güzel ve önemli şey olan mirası, en iyi şekilde muhafaza edip; sahip çıkmak, tüm insanlığın üzerine düşen ortak ve önemli bir vazifedir. Tarihin ilk zamanlarında kutsal alanların ve bazı hayvanların yaşama alanlarının korunması ile ilgili “koruma” adı altında çalışmalar yapılmıştır ve sonrasında “Milli Park” kavramının ortaya çıkması ile önemli gelişmeler yaşanmıştır. Çalışma kapsamında; geçmişten günümüze “koruma” kavramının gelişimini incelenip, korunan alanların planlama, koruma ve yönetim çalışmalarında nasıl rol aldığı; korunan alanların Dünyadaki ve Türkiye’deki durumu kıyaslanarak, korunan alan statülerini, sayılarını ve hangi Bakanlık veya sözleşme ile korunduğu ile ilgili veriler sunulmuştur. Bununla birlikte, günümüze kadar UNESCO Dünya Miras Listesi’ne girmeye hak kazanan 16’sı kültürel, 2’si karma olan Dünya Miras Alanlarının listeye girme kriterleri, yaşanan sorunlar (yönetimsel ve kurumsal sorunlar, yasadışı aktiviteler, iklim değişikliği ve şiddetli hava olayları) gibi durumlar hakkında araştırma sonuçları sunulmuştur. Son olarak; Dünya Miras Alanlarının, ortak bir Koruma Bilgi Sistemi ile planlama, koruma ve yönetim gibi çalışmalarda kullanabileceği bir veri tabanı oluşturma yönünde öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Koruma, miras, Dünya Miras Alanı, UNESCO.

Abstract

Heritage is the most beautiful thing that a generation leaves behind. Preserving and conserving this heritage in the best way is a collective and important mission of all humanity. In the early periods of history, studies have been carried out under the name of “protection” for the protection of the temples and the habitats of some animals and after the emergence of the concept of “National Park”, important developments have been experienced. In the scope of work; The development of the concept of protection is examined from past to present, and how protected areas play a role in planning, protection and management and The status of protected areas is compared in the world and the situation in Turkey then the status of the protected area, their numbers and their datas on which it is protected by the Ministry or contract is represented. However; research on the inclusion criteria (administrative and institutional problems, illegal activities, climate change and severe weather events) of the 16 World Heritage Sites that are eligible for UNESCO World Heritage List results are presented. Finally; Recommendations were submitted to create a database that World Heritage Sites could use in studies such as planning, protection and management with a collective Protection Information System.

Key words: Protection, Heritage, World Heritage Areas, UNESCO.

1. Giriş

Fransızca bir kelime olan peyzaj (paysage); İngilizce “*landscape*” kelimesinin Türkçe karşılığıdır ve Redhouse (1991) sözlüğünde “kır manzarası, peyzaj” gibi anlamlara gelmektedir (Arı, 2005). İlk olarak bundan yaklaşık 200 yıl önce Alman coğrafyacı Alexander von Humboldt tarafından “bir arazi parçasını tanımlayan tüm özellikler” olarak tanımlanan (Deniz vd., 2006) “*Peyzaj*”; insanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insani unsurların eyleminin ve etkileşimin sonucu olan bir alandır (Anonim, 2000). “*İnsanlar tarafından algılandığı şekliyle*” cümlesi ise; algılandığı şekliyle yorumlanabileceğini ifade eden değişken ve göreceli bir kavramdır. Kentsel, kırsal ve açık/yeşil alanlardaki doğal alanların sahip olduğu; doğal, kültürel, tarihi, turistik, sosyoekonomik ve alana değer katan diğer tüm özelliklerin korunarak kullanılmasını hedefleyen; planlama, tasarım, onarım, doğa koruma, bakım ve yönetim çalışmalarında aktif olarak bilimsel ve uygulamalı çalışmalar yapan Peyzaj Mimarlığı meslek disiplini de (Yücel vd., 2012); korunan alanlardan biri olan Dünya Miras Alanları'nın planlama, koruma, onarım ve yönetim çalışmalarında diğer meslek

disiplinleri ile beraber aktif olarak rol oynamaktadır. Yapılan çalışma bir derleme çalışması olup; okuyucu ve yazarlara bu alanda yapmayı düşündükleri çalışmalarda bir altyapı/temel oluşturmaktadır.

Doğal kaynakların insanlar tarafından hiç tükenmeyecekmiş gibi aşırı ve yanlış kullanımı sonucu, var olan doğal denge bozularak insan yaşamını tehdit etmeye başlamış ve insanoğlu dünyaya, gelişen teknolojiye ayak uydurmak adına, sürekli bir tüketim zincirine girerek; doğayı, doğada bulunan canlı çeşitliliğini, insanları ve aslında en önemlisi kendi doğal ve kültürel değerlerini tüketmiştir. Bu tüketim, öyle boyutlara ulaşmıştır ki, sadece maddi anlamda değil, manevi anlamda da çok büyük kayıplara sebep olarak; “koruma” kavramını ortaya çıkarmıştır (Yücel ve Babuş, 2005). 1948 yılında canlı çeşitliliğinin ve bütünlüğünün korunması, kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamak ve bu konu hakkında toplumdaki insanları bilinçlendirmek amacıyla kurulan Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN), koruma ile ilgili birçok çalışmalar yürüten Uluslararası bir çevre örgütüdür (Anonim, 2019). Türkiye’de “Korunan Alan” adı altında statü kazanan alanlar; 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu (1983) ile 4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu (2003) gibi kanunların yanı sıra çeşitli sözleşmeler ve Karar Hükmünde Kararnameler ile korunmaktadır.

Çalışmanın Amaçları;

- (1) Dünya’da ve Türkiye’de bulunan Dünya Miras Alanları ile ilgili mevcut durum ve işleyişi ortaya koymak,
- (2) Türkiye’nin Dünya Miras Alanları ile ilgili bilgiler sunmak,
- (3) Türkiye’deki Dünya Miras Alanlarının; bir veri tabanı ile korunması ve yönetilmesi gibi konularda öneriler sunmaktır.

2. Literatür

2019 yılı itibariyle Dünya genelinde UNESCO Dünya Miras Listesi’ne kayıtlı; 1121 kültürel ve doğal varlık bulunmakta olup; bunların 869’ u kültürel, 213’ü doğal ve 39’u karma (kültürel ve doğal) varlıktır. Türkiye’de ise; 16 kültürel ve 2 doğal/kültürel olmak üzere toplam 18 tane Dünya Miras Alanı (DMA) bulunmaktadır. UNESCO, DMA ile ilgili yönetim planı oluşturma, DMA’nın korunmasına yönelik periyodik rapor hazırlama, koruma ve izleme konusunda destek sağlama, Tehlike altındaki DMA’na acil yardım sağlama, yerel halkın DMA’nın korunmasında katılımını sağlama, taraf devletlere

teknik yardım ve profesyonel eğitim sağlama, DMA'nı koruma konusunda kamuoyu bilinçlendirme faaliyetlerini destekleme ve daha birçok konuda taraf devletlere destek vermektedir (Anonim, 2019a). Bu doğrultuda Türkiye'deki DMA Ulusal Yönetim Planlarına, Kültür ve Turizm Bakanlığı sayfasından ulaşılmış olup;

- İstanbul'un Tarihi Alanları (İstanbul), Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne), Çatalhöyük Neolitik Alanı (Konya), Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu (Bursa), Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (Diyarbakır), Efes (İzmir), Ani Arkeolojik Alanı (Kars), Aphrodisias (Aydın) ve Göbekli Tepe (Şanlıurfa)'nin yönetim planlarının olduğu;
- Divriği Ulu Camii ve Dârüşşifası (Sivas), Hattuşa (Boğazköy)- Hitit Başkenti (Çorum), Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir), Xanthos – Letoon (Antalya- Muğla), Nemrut Dağı (Adıyaman- Kahta), Troya Antik Kenti (Çanakkale), Safranbolu Şehri (Karabük)'nin yönetim planlarının yapılmakta olduğu;
- Hierapolis – Pamukkale (Denizli)'ye ilişkin Yönetim Planı'nın ise Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı tarafından hazırlandığı bilgisine ulaşılmıştır (Anonim, 2009).

UNESCO Türkiye Milli Komisyonun 2009 yılında yayınlamış olduğu "Dünya Miras Alanlarının Koruma ve Yönetimi" konulu çalışmadaki Afrodisias Antik Kenti Yönetim Planı Formatı, örnek teşkil etmesi amacıyla Tablo 2.1.'de sunulmuştur.

Tablo 2.1. Afrodisias Antik Kenti Yönetim Planı Formatı (Anonim, 2009)

AFRODİSİAS ANTİK KENTİ YÖNETİM PLANI FORMATI	
1. Dünya Miras Alanları ile İlgili Yaşanan Sorunlar	2. Alan düzeyinde sorunlar
1.1. Dünya Miras Alanı'nın Sınırları	2.1. İdari Sorunlar
1.2. Yönetim Yapısı	2.1.1. Ziyaretçi Yönetim Planının Eksikliğinden Kaynaklanan Sorunlar
1.3. Yönetim Planı	2.1.2. Yönetim Planı Eksikliğinden Kaynaklanan Sorunlar
1.4. Ziyaretçi Yönetim Planı	2.1.3. Müze ile İlgili Sorunlar
1.5. Bilgi, Eğitim ve Dünya Miras Alanı'na İlişkin Toplumsal Farkındalık	2.1.4. Güvenlik
1.6. Dünya Miras Alanı'nın Korunmasıyla İlgili Sorunlar	2.1.5. Alanda Yapılan Çalışmalarla İlgili Sorunlar (yol, su seviyesi)
1.7. Finansal Kaynaklar ve Yatırımlar	2.2. Sosyal ve Ekonomik Sorunlar
1.8. İzleme	2.2.1. Dünya Miras Alanlarının Korunmasında İlgili Grupların Arasındaki İletişim ve İş Birliği
	2.2.2. Sit Alanındaki Yerleşim Yeriindeki Sorunlar
	2.2.3. Halkla Dünya Miras Alanı Arasındaki Kopukluk

UNESCO, DMA ile ilgili yönetim aşamalarını izlemektedir ve aynı zamanda Dünya Miras Alanı ile ilgili raporları değerlendirerek, Dünya Miras Alanlarına yönelik tehditleri rapor etmektedir. Aşağıda ülkelerden alınan periyodik raporlar sonucunda UNESCO'nun yayınlamış olduğu Dünya Miras alanları üzerindeki 14 tehdit sunulmuştur (Anonim, 2019b):

- Yapılar ve gelişim, ulaşım ve altyapı, hizmet altyapıları (su vb.), kirlilik (çevre, toprak vb.), biyolojik kaynak kullanımı/ Değişim, fiziksel kaynak alımı (madenler vb.), fiziksel olarak etkili yerel koşullar (toz, kirleticiler), Miras alanlarının sosyal ve kültürel kullanımı, diğer insan aktiviteleri kullanımı (illegal girişimler, savaş vb.), İklim değişikliği ve diğer iklimsel olaylar, ani ekolojik ve jeolojik olaylar (deprem, volkan, yangın vb.), istilacı türler ve hızla çoğalan türler, yönetim ve kurumsal faktörler (yönetim sistemi, yönetim planları, finansal kaynaklar), diğer faktörler.

Ayrıca, UNESCO tarafından DMA' na Dünya Miras Fonu ile destek sunulmaktadır. 30 Nisan 2019 yılında zorunlu ve gönüllü katkı beyanında Türkiye için yapılan katkı fonu 44 803\$ olarak kayda girmiştir (Anonim, 2019a). Çalışma kapsamında yararlanılan literatür taramaları Tablo 2.2. 'de bulgularıyla birlikte özet olarak sunulmuştur.

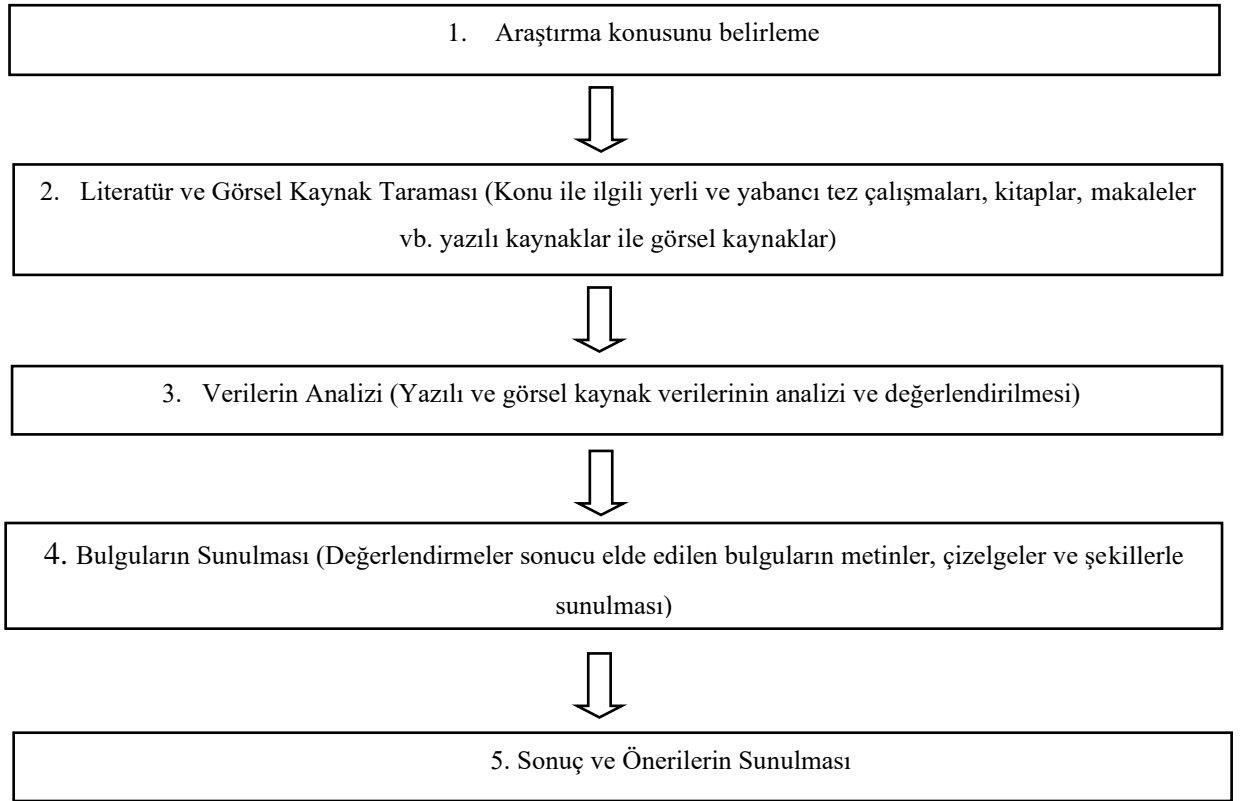
Tablo 2.2. Literatür taramaları ve bulgular

Literatür	Bulgular
Prospects For Nature And Landscape Protection In Estonia (Kalev vd., 1999).	Mevcut peyzaj korumasının ve gelecekteki eğilimlerin ana sorunları özetlenerek; Ulusal ekolojik ağı tasarlamak ve Avrupa ekolojik ağına bağlanmak için daha fazla doğa ve peyzaj koruma politikasına ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Uzun Devreli Gelişim Planları ile korunan alanların ilişkisi üzerine değerlendirmeler (Korkmaz vd., 2005).	Uzun devreli gelişme planlarının hazırlanmasında ekolojik boyutun yanında sosyoekonomik boyuta da dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu planlar hazırlanırken alanında uzman kişilerin planlamada yer alması, aynı şekilde korunan alanda yaşayan kırsal toplumun kalkınması için halkın katılımına önem verilmeli, halkın kalkınma öncelikleri belirlenmeli ve bilinçlendirilmelidir. Çünkü; korunan alanlar, ancak orada yaşayan halkın, alanı sahiplenip koruma-kullanma dengesini gözetmesi ile mümkün olabilmektedir.
Gelibolu Yarımadası Milli Parkının, UNESCO Dünya Miras Listesi'ne aday olarak gösterilmesi (Akpınar, 2007).	Türkiye'nin Dünya Mirası Listesi'ndeki yeri incelenmiş ve listeye Gelibolu Yarımadası Milli Parkı önerilerek; literatürler taranmıştır. Ardından yöreye yapılan gezilerden elde edilen bilgi ve veriler ışığında Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, ilgili kurumlar tarafından gerekli çalışmalar yapılmak suretiyle Dünya Mirası Listesi'ne aday olarak önerilebilir. Ancak bunun için park alanı gözden geçirilmeli, özellikle mezarlıklar çağdaş standartlara uygun bir şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Miras Alanı'ndaki turizmin sürdürülebilir turizm bakımından değerlendirilmesi (Somuncu ve Yiğit, 2009).	Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı'ndaki turizm, sürdürülebilir turizm kriterleri bakımından değerlendirilmiştir ve bu değerlendirmelere göre; Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri turizminin sürdürülebilir olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Turizmin sürdürülebilir olmaması, alanın tümünde turizme bağlı toplumsal refah artışının gerçekleşmemesi, doğal ve kültürel mirasın gerektiği gibi korunamaması gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır.
İstanbul Tarihi Yarımada'nın Dünya Miras Listesi sürecinin değerlendirilmesi (Dinçer vd., 2009).	Yazarlar tarafından 2005-2006 yıllarında kentteki tüm sit alanlarının arşiv çalışmaları yapılarak sayısallaştırılmış ve 1:100 000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'na veri olarak aktarılmıştır. İstanbul'daki doğal, arkeolojik ve kentsel ölçeklerdeki sit alanlarının saptanması, belgelenmesi ve ilan edilmesi süreçlerinin izinden gidilerek Türkiye'deki koruma tarihinin gelişiminin bir değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmış ve sit alanlarının karşı karşıya kaldığı temel riskler dile getirilerek özellikle planlama disiplini içinde yapılması gerekenlere dikkat çekilmiştir.
"Türkiye'deki Dünya Miras Alanlarının Güncel Durumlarının Saptanması" konulu proje kapsamında Türkiye'deki 9 Dünya Miras Alanı'nın güncel durumlarının saptanması ve sorunların belirlenmesi (Somuncu ve Yiğit, 2010).	2007-2008 yıllarında yürütülen "Türkiye'deki Dünya Mirası Alanlarının Güncel Durumlarının Saptanması" konulu proje kapsamında Türkiye'deki dokuz Dünya Miras Alanının güncel durumları, belirli bir format uyarınca sorgulanmış; bu alanların mevcut durumu ve sorunları saptanmıştır.
Frig Vadisi'nin kültürel miras alanlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi (Aşlıoğlu ve Memlük, 2010).	Çok fazla bilinmeyen Frig Vadisi'nin kültürel miras alanları belirlenmiş, alandaki mevcut tehdit oluşturabilecek sorunlar (kaçak kazıcılık, termik santraller vb.) dile getirilmiş ve öneriler sunulmuştur.
Ankara kentinin, UNESCO Dünya Miras Alanına aday olarak gösterilmesi yönünde öneriler (Şahin, 2013).	Ankara kentinin UNESCO Dünya Miras Alanı adayı olması gerektiği yönünde bir olabilirlik ve fizibilite çalışması yapılarak; Ankara'nın UNESCO Dünya Miras Alanı adayı olarak gösterilmesinin sebepleri anlatılmış ve olası bir öneri yol haritası çıkartılmıştır.
Doğa Koruma Birliği'nin oluşturduğu korunan alan statüleri ile Türkiye'deki Milli Parklar Kanunu kapsamındaki korunan alan statülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi (Eroğlu, 2014).	Ulusal Düzeydeki Korunan Alan Sisteminin faydalarından bahsedilip; Doğa Koruma Birliği'nin belirlediği Korunan Alan Kategorileri ile ülkemizdeki Milli Parklar Kanunu kapsamındaki Korunan Alan Statüleri incelenmiş ve ülkemizdeki Milli Parklar Kanunu'ndaki korunan alan metodolojisinin, uluslararası kabul gören metodoloji ile paralel gittiği sonucuna ulaşılmıştır.
Safranbolu'nun Dünya Miras alanının sahip olduğu kültürel turizmin; hedef imajı üzerine etkileri ve Safranbolu'yu ziyaret eden yerli ve yabancı ziyaretçilerin yıllara göre talebinin incelenmesi (Kara, 2017).	Turistik bir destinasyon ile yoğun talep gören Safranbolu'nun özellikle UNESCO tarafından Dünya Miras Listesine alındıktan sonra ziyaretçiler tarafından algı ve talep durumuna etkisi ortaya konulmuş ve turistlerin Safranbolu'ya taleplerinin yıllara göre değişimlerine bakıldığında ülkemizde yaşanan siyasal ve ekonomik sorunlardan etkilenen bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkmıştır.
Anıtların, anıtsal yörelerin ve özellikle sitlein, tarihsel kent merkezlerindeki belgelerin, toplumun çağdaş yaşantısı ile bütünleşmek üzere uygun fonksiyonlar kazandırılarak korunmasının önemi (Tercan, 2018).	Tarihi, kültür ve doğa varlıklarının doğa ve insan kaynaklı afetlere karşı korunması; uygulanan politikalar, yasalar, koruma teknikleri ve kurumsal yapılar kapsamında değerlendirilip; ayrıca bir afet olmamasına rağmen, kalkınma projeleriyle de (baraj alanlarında kalan, ulaşım projeleriyle tahrip edilen vb.) kültür ve tabiat varlıklarının önemli ölçüde zarar gördükleri, savaş ve kitlesel göçlerden etkilendiği, örnekler üzerinden irdelenmiştir.
Kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına yönelik öneriler (Koçak ve Can, 2018).	Kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında etkinliğin sağlanması için yasal boyutta gerekli çalışmaların yapılması, öncelikle kaynak sorunu halledilmesi gerektiği, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda korumacılığı özendirici ve destekleyici hükümler içeren değişiklikler yapılmalıdır.
Institutional Limitations In The Management Of Unesco Cultural Heritage In Serbia: The Case Of Gamzigrad-Romuliana Archaeological Sit (Milica ve Siniša, 2018).	Gamzigrad-Romuliana arkeolojik alanı hakkında örnek olay incelemesi yapılarak, Sırbistan'daki UNESCO kültür mirasının yönetimiyle ilgili kurumsal çerçevenin güçlü ve zayıf yönleri belirlenip, iyileştirme için öneriler sunulmuştur.
UNESCO Dünya Kültür Mirası listelerinin, turizm arzına etkisini Diyarbakır özelinde, yereldeki turizm paydaşları üzerinden incelenmesi (Çağlar ve Doğan, 2018).	2015 yılında UNESCO Dünya Kültür Miras Listesine Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri ile girmeyi başaran Diyarbakır'ın, bu süreçten sonra turizm olanaklarındaki değişim ve gelişmeler incelenmiş; kentin turizm arz kaynaklarında önemli bir gelişmenin olmadığı, ilgili paydaşlar tarafından hali hazırda kentin turizm olanaklarını güçlendirecek düzeyde çalışmaların yürütülmediği vb. sonuçlara ulaşılmıştır.

3. Yöntem

Çalışma kapsamında; konuyla ilgili yerli ve yabancı makaleler, tez çalışmaları, kitaplar vb. yazılı kaynaklar ile görsel kaynaklar taranmıştır. Taranılan yazılı ve görsel kaynak verilerin analizi ve değerlendirilmesi yapılarak; değerlendirmeler sonucu elde edilen bulgular, metinler, tablolar ve resimler derlenerek, sonuç kısmı oluşturulmuş ve öneriler sunulmuştur. Araştırma kapsamında Peyzaj Araştırma Yöntemi kullanılmış ve araştırmanın yöntem akış şeması Şekil 2.1.'de sunulmuştur.

Şekil 2.1. Yöntem Akış Şeması

4. Doğa Koruma Kavramı

İnsan sağlığı ve yaşamın garantisi için, doğada yaşayan bitki ve hayvan türlerinin varlığı, onların yetişme ve yaşam ortamları ile belirli kriterler doğrultusunda; korumaya değer bulunan doğa parçalarını ve doğal elemanları koruma yönünde alınan önlemlerin tümüne “doğa koruma” denir (Yücel vd., 2005).

4.1. Doğa Korumanın Tarihi ve Türkiye’de “Doğa Koruma” Kavramının Tarihi

Doğa koruma konusunda Uluslararası düzeydeki tarihsel gelişmeler;

- Başlangıç Dönemi (19. yüzyılın sonu- 1945), Kurumsallaşma Dönemi (1945-1970), İstikrar Dönemi (1970-1990) ve Yakınlaşma Dönemi (1990'dan sonrası) olmak üzere 4 dönemde incelenmiştir (Yücel, 2016).

Yeşil'e (2016) göre; Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk koruma hareketi, Hükümdar Fatih Sultan Mehmet'in 15. yüzyıl ortalarında bazı derelerin, Haliç'i çamurla doldurmaması amacı ile akarsu havzalarında hayvan otlatılmasını ve buna ilişkin tarım yapılmasının yasaklanmasının yanı sıra; inşaatı da yasaklayıp, dik yamaçlara ayrık otu ektirerek toprak kaymasını engelleme çalışmaları ile ortaya çıkmıştır ve ormanları korumak için önlemler alınmıştır (Anonim, 2007). 19. yy. içerisinde doğa koruma kavramı ile ilgili olarak doğal dengeyi korumadan çok; ormanlardan daha fazla yararlanma düşüncesi ağır basmıştır. Bugünkü anlamda koruma bölgelerinin ilk kez Prof. Dr. Selahattin İnal'ın 1948 yılında yayınladığı 'Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız' adlı eserinde "Milli Park" deyimini kullanmasıyla gündeme gelmiştir (Yücel vd., 2016). Bunun yanında, ilk resmi doğa koruma çalışmaları, İstanbul Belgrad Ormanları'nın 1951 yılında "Muhafaza Ormanı" olarak ilan edilmesi ile başlamıştır (Teksöz ve ark., 2014). İlk yasal gelişme ise; 31 Ağustos 1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 4. ve 25. maddeleri ile "Milli Park" teriminin Türk mevzuatına girmesi ile oluşmuştur. (Yücel, 2005).

5. Dünya Miras Alanları

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Birleşmiş Milletler 'in eğitim, bilim, kültür, bilgi ve iletişim alanlarında kendine özgü olarak, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimini takiben, savaşın zihinlerde başladığı ve barış kültürünün her şeyden önce zihinlerde yeşertilmesi gerektiği anlayışı çerçevesinde kurulmuştur. Uluslararası alanda öneme sahip ve bu sebeple korunmaya değer oluşumlara, anıtlara ve sit alanlarına, "Dünya Mirası" statüsü verilmektedir. UNESCO Sözleşmesi, 1945 yılı Kasım ayında Londra'da 44 devletin katılımıyla kabul edilmiştir ve Türkiye, imzacı ilk 10 devlet arasındadır (Anonim, 2019c). 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan bu Sözleşme, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete' de yayınlanmıştır (Anonim, 2019d). Sözleşmenin 1. Maddesinde (Anonim, 1980):

- i Anıtlar, yapı toplulukları ve sitler, "kültürel miras" olarak

- ii Estetik veya bilimsel açıdan istisnaî evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar, bilim, muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnaî evrensel değeri olan doğal sitler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar ise “**doğal miras**” alanı olarak tanımlanmıştır.

Bununla birlikte bir doğal, kültürel ya da karma varlığın Dünya Miras Listesi’nde bulunabilmesi için bazı kriterler vardır. Bu kriterler (Anonim, 2019e):

- i. İnsanoğlunun oluşturduğu eserin sesini nesilden nesillere aktarması,
- ii. Mimari veya teknoloji, abidevi sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı konusundaki gelişmelerin, dünyanın belirli bir kültürel alanında insan değerleri arasındaki önemli alışverişi sergilemesi,
- iii. Yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete tanıklık etmesi,
- iv. İnsanlık tarihinde önemli bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için istisnai bir örnek taşıması,
- v. Özellikle geri döndürülemez değişikliklerin etkisi altındaki insanın çevre ile etkileşiminin veya kültürlerin bir temsilcisi olan geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının istisnai bir örneğini taşıması,
- vi. İstisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler, fikirler veya inançların, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilişkili olması (Komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir.),
- vii. Üstün doğal bir fenomeni, istisnai bir doğal güzelliğe veya estetik öneme sahip alanları içermesi,
- viii. Coğrafik süreçler, önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler dahil dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden istisnai örnekler taşıması,
- ix. Kara, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemlerinde, bitki ve hayvan topluluklarının evrim ve gelişiminde devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri temsil eden istisnai örnekler barındırması,

- x. Bilim veya koruma açısından istisnai evrensel değere sahip tehdit altındaki türleri kapsayanlarla birlikte; biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve dikkat çeken doğal yaşam alanlarını kapsaması,

Belirtilen kriterler arasında; i. ve vi. kriterler arasından en az bir tanesini bulunduran alanlar kültürel kategoride, vii. ve x. kriterler arasından en az 1 tanesini bulunduran alanlar doğal kategoride, her iki kriter arasından da en az 1 tanesini barındıran alanlar ise karma miras kategorisinde Dünya Miras Listesi'ne girmeye hak kazanmaktadır (Anonim, 2016). Sözleşmeye taraf olan ülkelerin UNESCO'ya başvuruları ile başlayan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) uzmanlarının, gelen başvuruları değerlendirmeleri sonucu aday varlıklar, Dünya Miras Komitesi'nin kararı ile statüyü almaya hak kazanmış olmaktadır. Her yıl gerçekleşen Dünya Miras Komitesi toplantıları ile DMA sayısı git gide artmaya devam etmektedir. Kültürel kategoride en çok miras alanı bulunduran ülkeler sırasıyla; İtalya, Almanya, İspanya, Fransa, Çin ve Hindistan iken; doğal kategoride en çok miras alanı bulunduran ülkeler Çin, Avustralya, Rusya ve Kanada olmuştur (Anonim, 2019f). Bunun yanında; uluslararası farkındalığı arttırmak ve tehditlere karşı önlem almak amacı ile oluşturulan Tehlike Altındaki Dünya Mirası listesi, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO) tarafından 1972 yılında yayımlanan Dünya Mirası Sözleşmesi'nin 11.4 maddesine uygun olarak Dünya Miras Komitesi tarafından derlenmiştir (Anonim, 2019g). Silahlı çatışma ve savaş, depremler ve diğer doğal afetler, kirlilik, kaçak avlanma, kontrolsüz kentleşme ve kontrolsüz turizm, Dünya Mirası alanlarına büyük sıkıntılar getirmektedir. 2018 yılına kadar 33 ülkeden kültürel, doğal ve karma kategoriden olmak üzere toplam 54 Dünya Miras Alanı, Tehlike Altındaki Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır (Anonim, 2019g). Doğal kategorideki en fazla risk altında olan ülke Demokratik Kongo Cumhuriyeti, kültürel kategoride en fazla risk altında olan ise sırası ile Suriye Arap Cumhuriyeti, Libya, Yemen, Filistin ve Afganistan olmuştur.

6. Türkiye'de Bulunan Korunan Alan Statüleri

Türkiye gerek tarihi değerleri gerekse doğal ve kültürel değerleri açısından zengin bir yapıya sahiptir. Bunun yanında koruma alanlarının sayı ve alansal büyüklük açısından

yeteri kadar büyük olmaması ve 1980’li yıllara kadar sadece 15 milli parkın ilan edilmesi, korunan alanların yeterli olmadığını gözler önüne sermektedir. Ancak son yıllarda korunan alan listesine yeni alanlar eklenerek, gelişmeler olmaya başlamıştır (Yücel, 2016). Türkiye’deki ulusal ve uluslararası korunan alan statülerinin sayıları ve kapladıkları alan miktarları Tablo 6.1.’de sunulmuştur (Anonim, 2019h, Anonim, 2019ı, Anonim, 2019i). Çalışma kapsamında; korunan alan statülerinden biri olan “Dünya Miras Alanları”na odaklanılmıştır.

Sıra	Ulusal Korunan Alan Statüleri	Korunan Alan Sayısı	Kapladıkları alan miktarı (ha)
1	Milli Parklar	44	860.418,40
2	Tabiat Parkı	229	102.585,91
3	Tabiat Anıtı	111	72.06,28
4	Tabiatı Koruma Alanı	30	47.244,22
5	Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları	81	118.9293
6	Yaban Hayatı Koruma Sahaları	109	Ulaşılamamıştır
7	Ulusal Öneme Haiz Sulak Alanlar	38	469.830
8	Mahalli Öneme Haiz Sulak Alanlar	6	1602
9	Muhafaza Ormanları	55	251.547,85
10	Gen Koruma Ormanları	295	397.31,5
11	Özel Çevre Koruma Bölgeleri	16	24.587,54
12	Tohum Meşçereleri	330	438.56,8
13	Tohum Bahçeleri	187	1.441,85
14	Şehir (Kent) Ormanları	145	105.50,38
15	Sit Alanları		
	Arkeolojik sit alanı	17.958	Ulaşılamamıştır
	Kentsel sit alanı	299	Ulaşılamamıştır
	Tarihi sit alanı	171	Ulaşılamamıştır
	Kentsel arkeolojik sit alanı	35	Ulaşılamamıştır
	Karma sit alanı	95	Ulaşılamamıştır
	Çakışan sit alanları (Doğal sit ile)	375	Ulaşılamamıştır
	Toplam	18.933	Ulaşılamamıştır
	Uluslararası Korunan Alan Statüleri		
16	Biyosfer Rezerv Alanları	1	25.395

17	Dünya Miras Alanları	18	13.521,53
18	Ramsar Alanları	14	184.487

Dipnot: Dünya Miras Alanlarının kapladıkları alan miktarı tampon bölge alanı eklenmeden hesaplanmıştır

Türkiye’de korunan alanların koruma, kullanım ve bakım vb. faaliyetlerin denetlenip yürütülmesi için bağlı oldukları bakanlıklar bulunmaktadır. Tablo 6.2.’de Türkiye’deki korunan alan statüleri ve bağlı olduğu bakanlıklar sunulmuştur.

Tablo 6.2. Türkiye’de bulunan korunan alan statüleri ve bağlı olduğu Bakanlıklar

Kaynak	Bağlı Oldukları Bakanlıklar	Korunan Alan Statüleri
Anonim, 2019d	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı	i Sit alanları ii Taşınmaz Kültür Varlıkları iii Dünya Miras Alanları
Anonim, 2019j	T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	i Özel Çevre Koruma Bölgeleri
Anonim, 2019	T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı	i Milli Parklar ii Tabiat Parkları iii Tabiat Anıtları iv Tabiatı Koruma Alanları v Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları

7. Türkiye’deki Dünya Miras Alanları

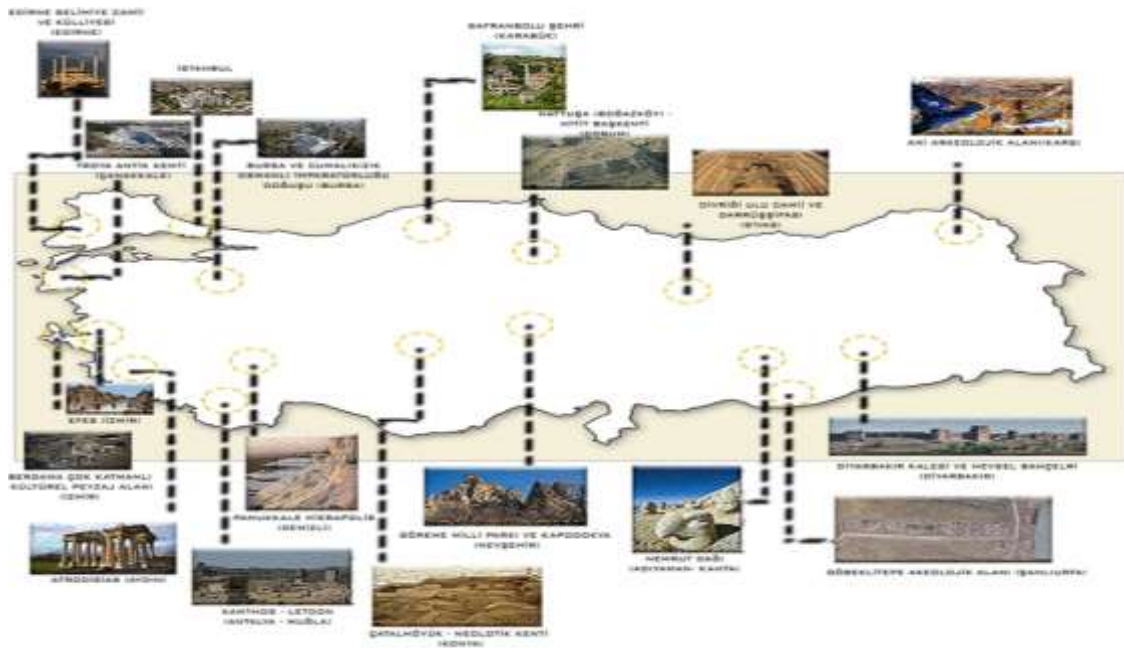
UNESCO Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenen ve buldukları ülke tarafından korunması garanti edilen, tüm uluslararası toplum tarafından üstün evrensel değere sahip olduğu kabul edilen doğal ve kültürel varlıklara “Dünya Mirası”, bu varlıkların yer aldığı listeye de Dünya Miras Listesi denilmektedir (Anonim, 2019). 2018 yılı itibari ile Türkiye’de 16’sı kültürel ve 2’si karma olmak üzere toplam 18 alan, Dünya Miras Listesi’ne girmiştir. Tablo 7.1.’de Türkiye’deki UNESCO Dünya Miras Listesine giren alanlar sunulmuştur (Anonim, 2019d).

Tablo 7.1. Türkiye’de bulunan Dünya Miras Alanları

Dünya Miras Listesine	Dünya Miras Listesinde Bulunan Alanlar	Kategori
Alınma Tarihi		
1985	İstanbul’un Tarihi Alanları	Kültürel
1985	Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası	Kültürel
1985	Göreme Milli Parkı ve Kapadokya	Karma(kültürel-doğal)
1986	Hattuşa (Boğazköy)-Hitit Başkenti (Çorum)	Kültürel
1987	Nemrut Dağı (Adıyaman-Kahta)	Kültürel
1988	Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla)	Kültürel
1988	Pamukkale- Hierapolis (Denizli)	Karma(kültürel-doğal)

1994	Safranbolu Şehri (Karabük)	Kültürel
1998	Troya Antik Kenti (Çanakkale)	Kültürel
2011	Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne)	Kültürel
2012	Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya)	Kültürel
2014	Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir)	Kültürel
2014	Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa)	Kültürel
2015	Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri	Kültürel
2015	Efes (İzmir)	Kültürel
2016	Ani Arkeolojik Alanı (Kars)	Kültürel
2017	Afrodiasias (Aydın)	Kültürel
2018	Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (Şanlıurfa)	Kültürel

Resim 7.1.'de Türkiye'de bulunan Dünya Miras Alanlarının harita üzerinde bölgesel olarak dağılımı gösterilmektedir ve en fazla Dünya Miras Alanı barındıran bölge sırası ile; Ege Bölgesi, Marmara Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi olmuştur. Bunun yanında Güneydoğu, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri, diğer bölgelere göre daha az Dünya Miras Alanı barındırmaktadır.

Resim 7.1. Türkiye'de bulunan Dünya Miras Alanları'nın harita üzerinde gösterimi (Adobe Photoshop CC 2015 programı kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

Türkiye’deki 16’sı kültürel, 2’si karma olmak üzere 18 Dünya Miras Alanı bu bölümde daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır:

7.1. İstanbul’un Tarihi Alanları

Türkiye’nin ilk Dünya Miras Alanlarından biri olan İstanbul’un Tarihi alanları Resim 7.2.’de sunulmuştur.

Resim 7.2. İstanbul’un Tarihi Alanları’ndan görünümeler (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi’ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 1985, (ii), (ii), (iii), (iv), Kategori: Kültürel, Yer: Marmara Bölgesi, İstanbul

Roma, Bizans ve Osmanlı imparatorluklarına başkentlik yapmış olan İstanbul, çok sayıda tarihî esere ev sahipliği yapmaktadır (Akpınar, 2007). M.Ö. 7. yy. da kuzeyde Haliç, doğuda İstanbul Boğazı ve güneyde Marmara Denizi ile çevrili kısmı günümüzde “Tarihi Yarımada” olarak anılmaktadır. 1985 yılında listeye alınmasının ardından, Dünya Mirası Fonu’nun da katkılarıyla surların ve Ayasofya Müzesi’nin restorasyonuna başlanmıştır. Bununla birlikte; İstanbul’un Dünya Miras Listesi’nde yer alan tarihi alanları Sultanahmet Arkeolojik Parkı, Süleymaniye Koruma Alanı, Zeyrek Koruma Alanı ile Kara Surları Koruma Alanı olmak üzere dört ana bölgeyle temsil edilmektedir. Diğer ülkelerin dünya mirası varlıklarıyla karşılaştırıldığında, İstanbul’un 4 ana bölgesinin, her birinin tek başına listeye girebilecek ölçüde değere sahip olduğu görülmektedir. (Akpınar, 2007).

7.2. Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas)

Minarede ezan sesi, Minberi mekânlar hası Ahmet Şah’ın şâhânesi, Selçuklular âbidesi (Anonim, 2016) olan Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Resim 7.3. de gösterilmiştir.

Resim 7.3. Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 1985, (i), (iv) Kategori: Kültürel, Yer: İç Anadolu Bölgesi, Sivas

Divriği Kalesi'nin güneyindeki tepenin yamacında bulunan külliye yapısı, yörenin Mengücekoğullarının yönetimi altında olduğu dönemde 1228-1229 yılları arasında Mengücek hükümdarı Ahmet Şah ve eşi Turan Melek tarafından cami ve darüşşifa olarak yaptırılmıştır. İslam mimarisinin şaheseri olan iki kubbeli türbeye sahip bir cami ve ona bitişik bir hastaneden (darüşşifa) oluşan bu yapı, zengin taş işçiliği ile 1985 yılından beri UNESCO Dünya Miras Listesi'nde kültürel kategoride yer almaktadır (Anonim, 2019d).

7.3. Hattuşa (Boğazköy) – Hitit Başkenti (Çorum)

Bir devrin ihtişamını aydınlatan ve kayalarına geçmişin izleri yansımış olan Hattuşa ile ilgili fotoğraflar Resim 7.4.'de gösterilmiştir.

Resim 7.4. Hattuşa- Hitit Başkentinden ara kesitler (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 1986, (i), (ii), (iii), (iv) Kategori: Kültürel, Yer: Karadeniz Bölgesi, Çorum

986 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kültürel kategoride alınan Hattuşa (Çorum, Boğazköy), Hitit İmparatorluğunun başkenti olarak Anadolu'da yüzyıllar boyu çok önemli bir merkez olmuştur. İlk sahipleri olan Hattiler tarafından "Hattuş" olarak adlandırılan bu şehir, Hitit egemenliğine geçtikten sonra "Hattuşa" adını almıştır (Anonim, 2019f). Anadolu'nun en eski prehistorik (tarih öncesi çağ) yerleşmelerinden biridir. Antik kente ait kalıntılar, ilk olarak Fransız arkeolog C. Texier tarafından tespit edilmiştir. Elde edilen bulguların Yazılıkaya Kitâbeleri, Büyükkale, surlar, tapınaklar ve çivi yazılı tabletler döneminin en parlak medeniyetlerinden biri olan, Hitit medeniyetinin aydınlatılmasında büyük rolü olduğu vurgulanmıştır (Akpınar, 2007).

7.4. Nemrut Dağı (Adıyaman- Kahta)

Adıyaman'ın Kahta ilçesinde bulunan Nemrut dağı ile ilgili resimler Resim 7.5.'de sunulmuştur.

Resim 7.5. Nemrut Dağı'ndan görseller (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 1987, (i), (iii), (iv), Kategori: Kültürel Yer: Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Adiyaman

Adiyaman ilinin Kahta İlçesi sınırlarında kalan Nemrut Dağı'ndaki antik kalıntılar, 1987 tarihinde Dünya Mirası Kriterleri'nin i. iii. ve iv. maddelerine göre Dünya Miras listesine dahil edilmiştir. 2150 metre yüksekliğindeki Nemrut Dağı yamaçlarında hükümdarlık yapmış olan Kommagene Kralı I. Antiochos'un tanrılara ve atalarına minnettarlığını göstermek için yaptırdığı mezarı, anıtsal heykelleri ve benzersiz manzarası ile Helenistik Dönemin (Yunan uygarlığının egemen olduğu dönem) en görkemli kalıntılarında birisidir. İyi korunmuş durumdaki dev heykeller kireçtaşı bloklarından yapılmıştır ve 8-10 metre yüksekliktedir. Kral mezarının varlığı bilinmekle birlikte, henüz keşfedilememiştir (Anonim, 2019d).

7.5. *Xanthos- Letoon (Antalya- Muğla)*

Antalya'nın Kaş ilçesine yakın mesafede olan ve UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilen Likyalıların efsanevi antik şehirleri olan Xanthos- Letoon ile ilgili bilgiler sunulmuştur (Resim 7.6).

Resim 7.6. Xanthos ve Letoon'dan görünüm (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 1988, (ii), (iii), Kategori: Kültürel, Yer: Akdeniz Bölgesi, Antalya- Muğla

Fethiye'ye 46 km. uzaklıkta, Kınık köyü yakınlarına bulunan Xanthos, Antik Çağda Likya'nın en büyük idari merkezi idi. M.Ö. 545'te Perslerin egemenliğine girene kadar bağımsız olan kent, bundan yaklaşık olarak yüzyıl kadar sonra tamamıyla yanmıştır. Yerleşen her uygarlığın inşa ettirdiği yapılarda Likya gelenekleri, Helenistik

ve Roma dönemi etkilerini gösteren bu merkez 1988 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır (Anonim, 2019d). Xanthos'a 4 km. uzaklıkta bulunan Letoon, Antik Çağda Likya'nın dini merkezi konumundaydı. Bu kutsal alanda Leto, Apollon ve Artemis tapınakları ile birlikte, bir manastır, bir çeşme ve Roma Tiyatrosu kalıntıları bulunmaktadır. Letoon, Xanthos ile birlikte UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almaktadır (Anonim, 2019d).

7.6. Safranbolu Şehri (Karabük)

Türk kentsel tarihinin bozulmamış bir örneği olan Safranbolu Şehri ile ilgili görüntüler Resim 7.7. 'de sunulmuştur.

Resim 7.7. Safranbolu şehrinden kareler (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 1994, (ii), (iv), (v), Kategori: Kültürel, Yer: Karadeniz Bölgesi, Karabük

Karadeniz kıyılarını, Batı, Kuzey ve Orta Anadolu'ya bağlayan yol üzerinde yer alan tarihi Safranbolu Şehri, coğrafi konumu nedeniyle çok eski devirlerden beri yerleşim alanıdır. 14. yy. 'ın başlarından bu yana Türkler' in hâkimiyetinde olan Safranbolu, özellikle 18. yüzyılda Asya ve Avrupa arasındaki ticaretin önemli bir merkezi olmuştur. Türk kentsel tarihinin bozulmamış bir örneği olan bu şehir, geleneksel şehir dokusu, ahşap yığma evleri ve anıtsal yapılarıyla bütünü sit ilan edilmiş nadir kentlerden biri olarak UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almaktadır (Anonim, 2019d).

7.7. Troya Antik Kenti (Çanakkale)

Halk arasında daha çok Truva Atı ile tanınan Troya Antik Kenti, Türkiye'nin Dünya Miras listesinde yer almaktadır. Troya Antik Kentinden görüntüler sunulmuştur (Resim 7.8).

Resim 7.8. Troya Antik Kenti'nden görüntüler (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 1988, (ii), (iii), (vi), Kategori: Kültürel, Yer: Marmara Bölgesi, Çanakkale

Truva, dünyadaki en ünlü antik kentlerden birisidir. Truva'da görülen 9 katman, kesintisiz olarak 3000 yıldan fazla bir zamanı göstermektedir. Truva'daki en erken yerleşim katı M.Ö. 3000-2500 ile erken Bronz Çağı'na tarihlenmektedir, daha sonra sürekli yerleşim gören Truva katmanları M.Ö. 85 M.S. 8. yüzyıla tarihlenen Roma Dönemi ile sona ermektedir. Truva, bulunduğu coğrafi konum nedeniyle burada hüküm süren uygarlıkların diğer bölgelerle ticari ve kültürel bağlantıları açısından daima çok önemli bir rol üstlenmiştir. Truva ayrıca gösterdiği kesintisiz katmanlaşma ile Avrupa ve Ege'deki diğer arkeolojik alanlar için referans görevi görmektedir. (Anonim, 2019d).

7.8. Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne)

Mimar Sinan'ın, “Kalfalığımı Şehzade Camii'nde yaptım. Ustalığımı da Süleymaniye Camii'nde tamamladım. Amma bütün kudretimi bu Selim Han Camii'nde sarf edip, ustalığımı açık seçik ortaya koydum (Çelebi, 1986). Öyle büyük bir cami tasarısı hazırladım ki, Edirne içinde dünya halkının beğenisini kazanmayı hak eder” (Çelebi, 2003) dediği Edirne Selimiye Cami ve Külliyesi, önceden bizlere bir miras alanı olarak o yıllarda dile getirilmiştir ve yapmış olduğu eserleri sunulmuştur (Resim 7.9).

Resim 7.9. Edirne Selimiye Cami ve Külliyesi'nden fotoğraflar (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 2011, (i), (iv) Kategori: Kültürel, Yer: Marmara Bölgesi, Edirne

Tek kubbesi ve dört ince minaresi bulunan Selimiye Camii, eski Osmanlı başkenti Edirne'nin silüetine hâkimdir. Kompleks bir caminin etrafında tek bir kurum olarak yönetilen bir grup yapı olan Osmanlı külliyesinin şimdiye kadar elde ettiği en uyumlu

yapı olarak kabul edilir. UNESCO Dünya Mirası Sitleri, Edirne Selimiye Camii Külliyesi'nin fiziki ve işlevsel bütünlüğünü sağlayan Camii, İç (Revaklı) Avlu, Dış Avlu, Medreseler, Arasta, Sıbyan Mektebi, Kütüphane ve Muvakkithane' den oluşan 2,5 ha'lık bir alanı kapsamaktadır (Anonim, 2019d).

7.9. Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya)

Höyük adı farklı yükselteli iki tepesinin çatal şeklinde olmasından dolayı Çatalhöyük Neolitik Kenti olmuş ve Türkiye'nin Dünya Miras Alanları Listesinde yer almaktadır. Resim 7.10. 'da kazı alanından fotoğraflar sunulmuştur.

Resim 7.10. Çatalhöyük Neolitik Kenti kazı alanından görünüm (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 2012, (iii), (iv) Kategori: Kültürel, Yer: İç Anadolu Bölgesi, Konya İli, Çumra İlçesi

Çatalhöyük, Neolitik Dönem ve Kalkolitik Döneme ait yerleşim alanlarına sahiptir. 1958 yılında James Melleart tarafından keşfedilmesiyle birlikte dikkatleri üzerine çeken ve arkeoloji tarihinde ses getiren bir kültürel mirastır. Çatalhöyük'ün keşfinin dünya tarihinde yankılanmasının sebebi ise o döneme kadar ilk tarımın, ilk şehirleşmenin Verimli Hilal olarak adlandırılan Mezopotamya Bölgesi ile anılması tezini değiştirmiş olmasıdır (Hodder, 2007; Berk ve Uyanık'dan, 2016). Ortadoğu ve Anadolu'da diğer Neolitik alanlar bulunmuş olmasına rağmen, Çatalhöyük Neolitik Kenti, kalıntıların boyutu, yaşayan toplumun yoğunluğu, güçlü sanatsal ve kültürel gelenekler ve zaman içindeki sürekliliğin benzersiz bileşimi ile olağanüstü evrensel değer taşımaktadır (Berk ve Uyanık, 2016).

7.10. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir)

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı, uygarlık tarihinin önemli dönüm noktalarından birisi olup; ilk parşömenler burada yapılmıştır. Birden fazla katma içerisinde bulunduran Bergama ile ilgili görüntüler sunulmuştur (Resim 7.11).

Resim 7.11. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 2014, (i) (ii) (iii) (iv) (vi), Kategori: Kültürel, Yer: Ege Bölgesi, İzmir

Bergama'nın tarihsel süreç içinde, fiziksel özellikleri ve anlamsal-simgesel özellikleriyle belirlenen somut ve somut olmayan değerleriyle bütünsel olarak gösterdiği çok katmanlılık özelliği; onun Dünya Mirası Geçici Listesi'nden insanlığın ortak mirası statüsüne geçmesinin en önemli anahtarıdır. Bölge, UNESCO Dünya Miras Merkezi'ne verilen ilerleme raporunda bu özelliğine bağlı olarak "Bergama ve Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı" (Pergamon and Its Multi-Layered Cultural Landscape) olarak tanımlanmıştır (Binan, 2013). Dünya Miras Komitesinin 38. Dönem Toplantısında Kültürel Peyzaj kategorisinde Dünya Miras Listesine alınan ve Helenistik, Roma, Doğu Roma ve Osmanlı Dönemlerine ait katmanları içerisinde barındıran Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı, Pergamon (çok katmanlı kent), Kibele Kutsal Alanı, İlyas Tepe, Yığma Tepe, İkili, Tavşan Tepe, X Tepe, A Tepe ve Maltepe Tümülüsleri olmak üzere dokuz bileşenden oluşmaktadır (Anonim, 2019d).

7.11. Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu (Bursa)

Osmanlı köy mimarisinin en güzel örneklerini günümüze kadar yaşatan Bursa ve Cumalıkızık, cumbalı evleri, Arnavut kaldırımlı taş sokakları, asırlık çınarları ve misafirperver halkı ile Türkiye Dünya Miras Alanları Listesinde yer almaktadır (Anonim, 2015). Resim 7.12.'de Bursa ve Cumalıkızık' la ilgili fotoğraflar sunulmuştur.

Resim 7.12. Bursa ve Cumalıkızık (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 2014, (i) (ii) (iv) (vi) Kategori: Kültürel, Yer: Marmara Bölgesi, Bursa

İlk kez M.Ö. 200 yılında yerleşim görmüş olan Bursa, Roma ve Bizans dönemlerinden sonra Osmanlıların ilk başkenti olarak en görkemli yıllarını yaşamıştır. Bursa’da, Osmanlıların ilk altı padişahı döneminde yapılmış olan 127 cami, 45 türbe, 34 medrese, 25 han, 37 hamam ve 14 imarethane bulunmaktadır. Uludağ’ın kuzey eteklerinde bulunan Cumalıkızık ise Osmanlılar’ ın Bursa’yı fethinden önce lojistik destek görevi görmek amacıyla kurulmuş olup; sadece tarihi dokusunu korumakla kalmamış aynı zamanda geleneksel yaşam biçimini günümüze kadar taşımıştır (Anonim, 2019d).

7.12. Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri (Diyarbakır)

Türkiye’nin Dünya Miras Alanı olan Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri özgünlüğünü ve 7 bin yıllık tarihsel varlığını sürdürmeye devam etmektedir Resim 7.13. ’de Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri ile ilgili alandan görünümeler sunulmuştur.

Resim 7.13. Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri

UNESCO Dünya Miras Listesi’ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 2015, (iv)
Kategori: Kültürel, Yer: Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Diyarbakır

Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı; Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri olmak üzere iki ana bileşenden oluşmaktadır. Bölgede hüküm süren medeniyetlerin, kültürlerin ve dönemin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenerek özgünlüğünü ve 7 bin yıllık tarihsel varlığını sürdüren Diyarbakır Kalesi, Surları ve Burçları hala orijinal ve özgün kültür varlıkları olarak yaşamakta, Dünya tarihi için önemli bir evrensel miras özelliğini korumaktadır. Hevsel Bahçeleri, bahçe kültürünün çok önemli olduğu bir coğrafyada yer alan tarihi boyunca halkın kullanımına açık sivil bir bahçe olarak özgün bir değer ortaya koymaktadır. 30’dan fazla uygarlığın izlerini taşıyan bir bölgede 8 bin yıl gibi çok uzun süredir bahçe olarak var olmasıyla, tarımsal değerinin dışında, kültürel ve tarihi olarak da özgün bir yere sahiptir (Anonim, 2019d).

7.13. Efes (İzmir)

Türkiye'nin Dünya Miras Alanı olan, Doğu ile Batı arasında başlıca kapı durumunda olan ve önemli liman kentlerinden biri olan Efes Antik Kentine yönelik fotoğraflar aşağıda sunulmuştur (Resim 7.14.)

Resim 7.14. Efes Antik Kentinden görünüm (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 2015, (iii), (iv), (vi) Kategori: Kültürel, Yer: Ege Bölgesi, İzmir

Dünya Miras Listesine alınan “Efes” Dünya Miras alanı; Çukuriçi Höyük, Ayasuluk Tepesi (Selçuk Kalesi, St. John Bazilikası, İsa Bey Hamamı, İsa Bey Camii, Artemision), Efes Antik Kenti ve Meryem Ana Evi olmak üzere dört bileşenden oluşmaktadır. Antik dönemin en önemli merkezlerinden biri olan Efes, tarih öncesi dönemden başlayarak Helenistik, Roma, Doğu Roma, Beylikler ve Osmanlı dönemleri boyunca yaklaşık 9000 yıl kesintisiz yerleşim görmüş ve tarihinin tüm aşamalarında çok önemli bir liman kenti ve kültürel ve ticari merkez olmuştur. Helenistik ve Roma Döneminin üstün kentleşme, mimarlık ve dini tarihine ışık tutan simgeleri barındıran Efes'te farklı dönemlere ait en üstün mimari ve kent planlama örnekleri bulunmaktadır. M. Ö. 8. yüzyıla tarihlenen ve Antik dönemin yedi harikasından biri olarak ünlenen kültürel merkezi Artemision, Hz. Meryem'in İsa'nın annesi olarak kabul ve ilan edildiği 431 tarihli Ekümenik Konsülün gerçekleştiği yer olan Meryem Kilisesi, İsa'nın havarilerinden biri olan ve Yahya İncili'ni Efes'te yazan St. John'ın mezarı üzerine inşa edilen Bazilika gibi Erken Hristiyanlık dönemine şahitlik eden benzersiz eserleri, günümüzde Hristiyanlar tarafından hac mekânı olarak kabul edilen Meryem Ana Evi ve Beylikler döneminde inşa edilen İslam yapıları ile Efes aynı zamanda dini tarih açısından da bugün hala ayakta olan benzersiz bir birikim sunmaktadır (Anonim, 2019d).

7.14. Ani Arkeolojik Alanı (Kars)

Kültürel etkileşimin sonucu olarak ortaya çıkan mimari tasarım fikirleri, inşaat malzemeleri ve teknikleri ve dekorasyon ayrıntıları ile Türkiye-Ermenistan sınırları içerisinde bulunan Ani Arkeolojik Alanı, Türkiye'nin Dünya Miras Alanı Listesine

girmeye hak kazanmıştır. Resim 7.15.'de Ani Arkeolojik Alanı ile ilgili fotoğraflar sunulmuştur.

Resim 7.15. Ani Arkeolojik Alanı (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 2016, (ii), (iii), (iv) Kategori: Kültürel, Yer: Doğu Anadolu Bölgesi, Kars

Ani, Dörtgen ve daire planlı çok sayıda burçla güçlendirilmiştir. Surlarının uzunluğu 4 bin 500 metre, yüksekliği ise 8 metre kadardır. Üzerinde kükreyen bir aslan kabartması ve Manuçehr tarafından koydurulan kitabenin bulunduğu Orta Kapı (Aslanlı Kapı) yedi girişi bulunan kentin görkemli kapılarından biridir. Kuzeyde ki bu kapının sağında, iki dairesel planlı burç ile korunan Çifte Beden Kapısı (Kars Kapısı), solunda ise taştan satranç tahtası bezemeli Hıdırellez Kapısı yer alır. Acemoğlu ve Mığmığ Deresi (Tatarcık) Kapıları doğuya, Arpaçay'a açılır. Arpaçay yönüne açılan bir diğeri de Divin Kapısı'dır. Arpa Çay'ın karşı kıyısına ulaşan eski kervan yolu (İpek Yolu) buradaki köprüden Divin Kapısına ulaşıyordu. Suyolu kapısı ise, kentin batıya açılan tek kapısıdır. Türkiye Ermenistan sınırını oluşturan Arpa Çay aynı zamanda Ani'yi de doğudan sınırlamaktadır. Arpa Çay ve Alacasu vadilerine hâkim yüksek bir kayalık üzerinde kurulan kentin en yüksek kesiminde ilk kez Urartular' ın yerleştiği iç kale bulunmaktadır (Anonim, 2019d).

7.15. Afrodisias (Aydın)

Aydın İl'inde bulunan Afrodisias Antik Kenti, mermer heykel sanatı ile ünlene bir Dünya Miras Alanı'dır ve Resim 7.16.'da Afrodisias Antik Kenti ve Afrodisias Müzesi'nden bazı fotoğraflar sunulmuştur.

Resim 7.16. Afrodisias Antik Kenti ve Afrodisias Müzesi'nden görüntüler (Anonim, 2019d ve Anonim. 2019i)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 2017, (ii), (iii), (iv), (vi) Kategori: Kültürel, Yer: Ege Bölgesi, Aydın

Aydın İl'ine bağlı Karacasu ilçesinde yer alan, adını aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite'den alan Aphrodisias özellikle Roma çağında Aphrodithe tapınımı ile ünlenmiş antik bir kent olup, günümüzde de çok iyi korunmuş anıt yapıları ile Türkiye'nin en önemli arkeolojik alanlarından biridir. Sonraki devirlerde üzerine tiyatro yapılan höyük, M.Ö. 5000'lere kadar giden Prehistorik bir yerleşmedir. M.Ö. 6. yüzyılda Aphrodisias küçük bir köydür. İlk Aphrodithe tapınağı da bu devirde yapılmıştır. Antik dünyanın en iyi korunmuş stadyumu ise kentin kuzey ucunda yer almıştır. (Anonim, 2019d).

7.16. Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (Şanlıurfa)

Şanlıurfa'da bulunan ve tarihin sıfır noktası olarak tanımlanan Göbeklitepe Arkeolojik Alanı, sadece Türkiye için değil, tüm dünya için çok önemli bir değere sahiptir (Resim 7.17).

Resim 7.17. Göbeklitepe Arkeolojik Alanından görünüm (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 2018, (i), (ii), (iii), (iv), (vi) Kategori: Kültürel, Yer: Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Şanlıurfa.

Göbeklitepe Arkeolojik Alanı, Şanlıurfa kent merkezinin, Örencik Köyü yakınlarında bulunmaktadır. Alan 1963 yılında, İstanbul ve Chicago Üniversitelerinin ortaklığıyla gerçekleştirilen bir yüzey araştırması sırasında keşfedilmiş ve "V52 Neolitik

Yerleşimi” olarak tanımlanmıştır. Alanın gerçek değeri, 1994 yılından sonra başlatılan kazı çalışmaları ile ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çalışmalar sonrasında, Göbeklitepe’nin 12000 yıl öncesine uzanan bir kült merkezi olduğu anlaşılmıştır. Çapları 30 metreyi bulan yaklaşık 20 yuvarlak ve oval yapının ortasında 2 adet “T” biçimli, 5 metre yüksekliğinde, kireçtaşından bağımsız sütun yer almaktadır. Alan, 12000 yıl boyunca doğal çevresi içinde dokunulmadan kaldığından önemli bir arkeolojik alandır (Anonim, 2019d).

7.17. Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir)

Göreme Milli Parkı ve Kapadokya; Göreme Milli Parkı, Derinkuyu Yeraltı Şehri, Kaymaklı Yeraltı Şehri, Karlık Kilisesi, Aziz Theodore Kilisesi, Karain Güvercinlikleri ve Soğanlı Arkeolojik Alanı olarak yedi bölüm halinde Dünya Miras Listesi’ne dâhil edilmiştir (Anonim, 2019d). Resim 7.18.’de Göreme Milli Parkı ve sınırları içerisinde önemli alanların fotoğrafları sunulmuştur.

Resim 7.18. Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Dünya Miras Alanı’ndan görünümler (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi’ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 1985, (i), (iii) (v), (vii) Kategori: Doğal/Kültürel, Yer: İç Anadolu Bölgesi, Nevşehir – Kayseri

Kuzeyde Kızılırmak, doğuda Yeşilhisar, güneyde Hasan ve Melendiz Dağları, batıda Aksaray ve kuzeybatıda Kırşehir ile sınırlanan Kapadokya bölgesi Kalkolitik Dönem’den beri devamlı yerleşim alanı olmuştur. Alanın en önemli özelliği, Erciyes Dağı ve Hasan Dağı tüflerinin, rüzgâr ve su aşındırması sonucunda oluşan olağanüstü kaya şekilleri ve kışın ılık, yazın serin olan ve bu nedenle her mevsim için uygun iç iklim koşulları taşıyan kayaya oyma mekanlardır. Göreme, özellikle 7-13. yüzyıllar arasında baskılardan kaçan Hıristiyanların yerleşmesiyle Hıristiyanlığın önemli bir merkezi haline gelmiştir. UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer alan alanlar içinde, Göreme Milli Parkı,

Derinkuyu ve Kaymaklı Yeraltı Şehirleri, Karain Güvercinlikleri, Karlık Kilisesi, Yeşilöz Theodoro Kilisesi ve Soğanlı Arkeolojik Alanı yer almaktadır (Anonim, 2019d).

7.18. Pamukkale- Hierapolis (Denizli)

Dünyaca ünlü Pamukkale beyaz cennet olarak bilinerek doğal kategoride, Türkiye'nin Dünya Miras Alanı Listesine girmiştir (Resim 7.19).

Resim 7.19. Hierapolis Antik Kenti ve Pamukkale Travertenleri (Anonim, 2019d)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınma Tarihi ve Alınma Kriterleri: 1988, (iii), (iv), (vii) Kategori: Doğal / Kültürel, Yer: Ege Bölgesi, Denizli

Çal Dağı'nın güney eteklerinden gelen kalsiyum oksit içeren suların oluşturduğu görkemli beyaz travertenler ve geç Helenistik ve erken Hıristiyanlık dönemlerine ait kalıntılar içeren Hierapolis Arkeolojik Kenti, antik çağlardan bugüne kadar ulaşan en çarpıcı merkezlerden biridir. Denizli'ye 2 km. uzaklıkta bulunan bu alan, ayrıca çok çeşitli rahatsızlıklara iyi geldiğine inanılan şifalı suları ile de ünlüdür. Antik kentin M.Ö. II. yüzyılda Bergama krallarından II. Eumenes tarafından kurulduğu, adını ise Bergama'nın kurucusu Telephos'un eşi Heira'dan aldığı sanılmaktadır. Eski kaynaklara göre metal ve taş işlemeciliği, dokuma kumaşları ile ünlü olan kent, Büyük Konstantin döneminde Frigya bölgesinin başkentliğini yapmış, Bizans döneminde Piskoposluk merkezi olmuştur. Bu özellikleri ile alan UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almaktadır (Anonim, 2019k).

8. Sonuç ve Öneriler

Yapılan çalışma sonucunda Türkiye'deki DMA'larının gerektiği gibi korunamadığı, yönetim planlarının eksik olduğu ve yönetim planına uyulmadığı, UNESCO'nun beklentilerini karşılamaması sonuçlara ulaşılmış olup literatür bilgileriyle burada ortaya çıkan sonuçların tutarlı olduğu anlaşılmıştır. Türkiye'nin, özellikle kültür turlarına ilgi duyan ülkelerde miras alanlarının tanıtılması yönünde de çaba (fuarlarda bu alanların öne çıkarılması vb.) göstermesi önemlidir. Bununla birlikte;

1. Türkiye’de doğal ve kültürel peyzajlar; yapılar ve gelişim, ulaşım ve altyapı, hizmet altyapıları, kirlilik (çevre, toprak, su vb.), biyolojik kaynak kullanımı/değişimi, fiziksel kaynak alımı (madenler vb.), fiziksel olarak etkili yerel koşullar (toz, kirleticiler vb.), iklim değişikliği ve diğer iklimsel olaylar, yönetim ve kurumsal faktörler (finansal kaynaklar, yönetim planları vb.) gibi tehditlerin yanı sıra doğal ve kültürel kaynakların yönetimi gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu nedenle, bu sorunlar hem ayrı ayrı hem de bir sistem bütününde değerlendirilerek; peyzajda doğal ve kültürel kaynak değerlerinin korunması, planlamaların yapılması, yönetilmesi ve denetlenmesi ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmaların bir boyutu da Dünya Miras Alanı odaklı olmalıdır.
2. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye’deki bütün Dünya Miras Alanlarının yönetim planlarını sunmalıdır.
3. Türkiye’de Dünya Miras Alanları ile ilgili izleme ve koruma sistemi oluşturulmalıdır.
4. UNESCO’nun listelediği Dünya Miras Alanları ile ilgili tehditler değerlendirilerek ve bu tehditler göz önünde bulundurularak Türkiye’deki Dünya Miras Alanları korunmalıdır.
5. Yönetim planları hazırlanırken diğer meslek disiplinleri ile iş birliği içerisinde olup; karşılıklı fikir alışverişi yapılmalıdır.
6. Türkiye’deki Dünya Miras Alanları belli bir veri tabanı sistemi ile izlenmeli, korunmalı ve yönetilmelidir.
7. Ülkelerdeki alan yöneticilerinin, yerel yönetimlerin ve yerli halkın koruma zincirine katılması beklenilmektedir.
8. Türkiye’deki Dünya Miras Alanları, koruma-kullanma dengesi gözetilerek turizm organizasyonları oluşturulmalıdır. Bu kapsamda “alternatif turizm rotaları” oluşturulabilir.

Çalışma peyzaj koruma kapsamında; Dünya Miras Alanları’nın korunması, yönetilmesi ve koruma kullanma dengesi gözetilerek turizme açılması konularına odaklanmıştır. Araştırma Türkiye’nin Dünya Miras Alanları konusuyla sınırlıdır.

8. Kaynakça

Akpınar, E. (2007). Türkiye'nin Dünya Mirası Listesi'ndeki Yeri ve Yeni Bir Aday Önerisi *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt 9(1): 81-106.

Anonim, (1980). Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c004/dm__02004051ss0060.pdf adresinden 25.5.2019 tarihinde alındı.

APS, (2000). Avrupa Peyzaj Sözleşmesi.

Anonim, (2007). KAD, 2007. Doğa Korumacının El Kitabı, Kuş Araştırmaları Derneği, Ankara.

Anonim, (2009). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Türkiye Milli Komisyonu. Türkiye'nin Dünya Miras Alanları Koruma ve Yönetimde Güncel Durum. Ankara.

Anonim, (2015). Cumalıkızık'ta Osmanlı İzleri. www.sabah.com.tr/turizm/2015/10/11/cumalikizikta-osmanli-izleri, 25.5.2019

Anonim, (2016). UNESCO Doğal Miras Alanı Statü ve Ölçütlerinin Değerlendirilmesi. http://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Doga_Bilimleri/udmaso.pdf, 2.4.2019

Anonim, (2019). T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. <http://www.milliparklar.gov.tr/korunan-alanlar>, 2.4.2019

Anonim, (2019a). Dünya Mirası Fonu. <https://whc.unesco.org/en/world-heritage-fund/>, 25.5.2019

Anonim, (2019b). Özellikleri Etkileyen Faktörlerin Listesi. <https://whc.unesco.org/en/factors/>, 25.3.2019

Anonim, (2019c). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı. <http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR-22148/unesco.html>, 25.5.2019

Anonim, (2019d). T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html>, 2.4.2019

Anonim, (2019e). Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Dünya Miras Listesi'ne Alınma Kriterleri. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44439/dunya-miras-listesi39ne-alinma-kriterleri.html>, 25.5.2019

Anonim, (2019f). Dünya Mirası Listesi Adayları. <http://whc.unesco.org/en/nominations/>, 25.5.2019

Anonim, (2019g). Tehlike Altındaki Dünya Mirası. <http://whc.unesco.org/en/158/>, 22.5.2019

Anonim, (2019h). Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. http://www3.milliparklar.gov.tr/AnaSayfa/istatistik_2018.aspx?sflang=tr, 2.4.2019

Anonim, (2019ı). Türkiye Sit Alanları Genel İstatistiği. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44973/turkiye-geneli-sit-alanlari-istatistikleri.html>, 31.3.2019

Anonim, (2019i). Dünya Miras Listesi. <http://whc.unesco.org/en/list/>, 25.5.2019

Anonim, (2019j). Afrodiasias Müzesi- Aydın. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/aydin/gezilecekyer/afrodiasias-muzesi>, 31.3.2019

Arı, Y. (2005). Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı. *Doğu Coğrafya Dergisi* [Electronic Journal], 10(13): 311-340. <http://inonu.dergipark.gov.tr/download/articlefile/26664>

Aşılıoğlu, F., Memlük, Y. (2010). Frig Vadisi Kültür Mirası Alanlarının Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 2(2), 185-197.

Çağlar, Z., Doğan, M. (2018). Unesco Dünya Miras Listelerinin Turizm Arzına Etkisi: Diyarbakır Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3): 455-471. DOI:10.21325/jotags.2018.293b, https://jotags.org/2018/vol6_issue3_article25.pdf

Dinçer, İ., Enlil, Z., Evren Y. (2009). İstanbul'un Koruma Alanlarının Değerlendirilmesi. *YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*. Cilt 4(1): 81-95.

Eroğlu, S. (2014). Milli Parklar Kanununda Belirlenen Korunan Alan Metodolojisi. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 85-90. <http://www.milliparklar.gov.tr/korunan-alanlar>, 28.10.18

Kalev, S., Hannes, P., Èlo, M., ve Are, K. (1999). Prospects For Nature And Landscape Protection In Estonia. *Landscape and Urban Planning*, 46: 161-167.

Kara, G. (2017). Kültürel Mirasın Turizm Amaçlı Kullanılmasında Turist Taleplerinin Belirlenmesi: Safranbolu Örneği. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER)*, 2(2): 40-50.

Koçak, B., Can, H. (2018). Kültürel Mirasın Korunmasında Belediye Birliklerinin Rolü: Koca Yusuf Projesi Örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14): 148-164.

Korkmaz M., Tolunay A., Alkan H., (2005). Korunan Alanların Uzun Devreli Gelişme Planlarının Hazırlanmasında Kırsal Yerleşimlerin Sosyoekonomik Yapısının Önemi, Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, 8-10 Eylül 2005, s. 199-202, SDÜ, Isparta.

Milica, M., Siniša, T. (2018). Institutional Limitations In The Management Of Unesco Cultural Heritage In Serbia: The Case Of Gamzigrad-Romuliana Archaeological Sit. *Land Use Policy*, 78: 195–206.

Somuncu, M., Yiğit, T. (2009). Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı'ndaki Turizmin Sürdürülebilirlik Perspektifinden Değerlendirilmesi. Ankara: V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 387-402.

Somuncu, M., Yiğit, T. (2010). World Heritage Sites in Turkey: Current Status and Problems of Conservation and Management. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8 (1): 1-26.

Şahin, S. Z. (2013). Ankara Kentinin UNESCO Dünya Miras Alanı Adaylığı için Bir Öneri ve Eylem Planı. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 36-50. Ankara.

Teksöz G, Ertürk E, Lise Y. (2014). Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi İçin Biyosfer Rezervleri: Camili 'de Yaşam, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, ANKARA.

Tercan, B. (2018). Koruma Politikaları: Tarihi, Kültür Ve Doğa Varlıklarının Afetlere Karşı Korunması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 299-318.

Yeşil, M. (2016). Doğa Koruma Yaklaşımlarındaki Değişimlerin Dünyada ve Türkiye'deki Tarihsel Süreci. *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(10): 867-876.

Yücel M. (2005). Korunan Alanların Sınıflandırılmasında ve Uzun Devreli Gelişme Planlarının Hazırlanmasında Yaşanan Sorunlar. Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu Sözlü Bildiriler Kitabı, 53-59, Isparta.

Yücel, M., Babuş, D. (2005). Doğa Koruma'nın Tarihçesi ve Türkiye'deki Gelişmeler. *Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Doğa Dergisi (Journal Of Doğa)*, 11: 151 – 175. Antalya.

Yücel, M., Aslanboğa, İ., Korkut, A. (2008). *Peyzaj Mimarlığı Terimler Sözlüğü*. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yayınları. 4(2):90. Ankara.